

Toruń, 29.04.2022 r.

dr hab. Zdzisław POLCIKIEWICZ, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Sylwii POPARDY
na temat:

„POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA A STRATEGIE BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ W KONTEKŚCIE NAPŁYWU IMIGRANTÓW W LATACH 2004-2021”

Rozprawa doktorska Pani mgr Sylwii POPARDY pt. „Polityka bezpieczeństwa państwa a Strategie Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście napływu imigrantów w latach 2004-2021” została opracowana w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie pod kierownictwem naukowym Pani dr hab. Małgorzaty Winiarczyk-Kossakowskiej, prof. UP (promotor) oraz Pani prof. dr hab. Olgi Wasiuty (promotor pomocniczy). Odnosi się ona do ważnego i wyjątkowo aktualnego problemu, jakim jest wpływ imigracji na bezpieczeństwo naszego państwa.

Należy przy tym stwierdzić, że współczesne migracje są zjawiskiem złożonym. W związku z tym próbę opisu i zgłębienia ich fenomenu podejmuje wiele dyscyplin naukowych, takich jak np.: socjologia, antropologia, geografia, demografia, czy też ekonomia, ze względu na fakt, że często mają one charakter zarobkowy. Dlatego zagraniczny dorobek teoretyczny w obszarze badań mobilności terytorialnej ludności jest dosyć znaczny, chociaż nie opracowano do tej pory jednej właściwej, ogólnej teorii migracji, spełniającej kryteria teorii naukowej i dającej się weryfikować empirycznie. Trzeba także zaznaczyć, że ze względu na marginalne występowanie tego zjawiska w Polsce do roku 2021, polski dorobek naukowy w badaniach nad migracjami jest niewielki, w porównaniu do zachodniego. Wskazuje to na celowość podjętych wysiłków badawczych przez Doktorantkę, których wymiernym rezultatem jest syntetyczny materiał oparty o własne badania empiryczne. O oryginalności dysertacji świadczy fakt, że Autorka podjęła udaną próbę wielopłaszczyznowego spojrzenia na problem migracji, poprzez pryzmat trzech zależnych i wzajemnie powiązanych elementów, takich jak: polityka bezpieczeństwa państwa, migracje oraz strategie bezpieczeństwa narodowego.

1. Ocena formalna rozprawy

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych, zakończenia, a także bibliografii oraz załączników i liczy w sumie 343 strony tekstu. Nie zawiera wprawdzie osobnego rozdziału metodologicznego, co jest praktyką stosowaną powszechnie w tego rodzaju pracach promocyjnych, ale założenia metodologiczne zostały zaprezentowane we wstępie. Dysertacja stanowi spójną całość, rozdziały merytoryczne są logicznie uporządkowane i ściśle związane z tematem oraz z rozwiązywanymi problemami badawczymi. Pewien niedosyt budzi zakończenie rozdziałów, które nie zawsze w sposób zwięzły i syntetyczny daje odpowiedź na rozpatrywane w nich problemy naukowe. Mankamentem jest także wielokrotne powtarzanie tych samych treści (np. definicji) w różnych rozdziałach pracy, a nawet w podrozdziałach

danego rozdziału. Treści rozdziałów zostały wzbogacone wieloma tabelami (w sumie 52), wykonanymi czytelnie i przejrzysto. Zawierają one głównie dane statystyczne dotyczące cudzoziemców w Polsce i w Unii Europejskiej.

Dysertacja jest poprawna pod względem stylistyczno-gramatycznym. Język stosowany podczas pisarskiego opracowania wyników badań jest czytelny i zrozumiały. Na ogół przestrzegane są zasady interpunkcji oraz prawidłowo stosowane odsyłacze. Wątpliwości budzi jednak strona edytorska dysertacji (błędy literowe, akapity i in.), która nie wpływa jednak decydująco na wartość rozprawy.

Doktorantka wykorzystała w procesie badawczym liczne źródła publicystyczne. Wykaz literatury obejmuje bowiem aż 404 różne pozycje, które dla większej przejrzystości słusznie zostały podzielone na cztery części. W tym zbiorze znajduje się aż 186 publikacji zwartych i specjalistycznych artykułów. Dobór piśmiennictwa uważam za prawidłowy, rozbudowany i wyczerpujący podjętą problematykę. Pewnym mankamentem jest znikome wykorzystanie literatury obcojęzycznej, szczególnie z tych państw, które mają największe doświadczenia związane z migracją (Francja, Włochy, Wielka Brytania, Grecja). Wydawnictwa książkowe są w dużej części aktualne i zawierają wartościowe treści. Zdecydowana większość źródeł wymienionych w wykazie literatury została wykorzystana w trakcie opracowania rozprawy, o czym świadczą liczne przypisy (w sumie 967).

2. Ocena metodologiczna rozprawy

Doktorantka wykazała się dobrą znajomością metodyki badań naukowych, w sposób poprawny sformułowała cel badań i główny problem badawczy. Oprócz tego przyjęła także główne pytanie badawcze, co budzi moje zastrzeżenia tym bardziej, że różni się ono od głównego problemu badawczego. Ze względu na złożoność problemu głównego, dla jego rozwiązania przyjęła aż 10 pytań badawczych, które można było przedstawić w bardziej syntetycznej formie, a tym samym w mniejszej liczbie. W sposób adekwatny do głównego problemu została sprecyzowana bardzo hipoteza główna. Jest ona jednak bardzo ogólna, co w połączeniu z brakiem hipotez szczegółowych mogło utrudnić wytyczenie właściwego kierunku prowadzonych badań oraz ich realizację.

Doktorantka w sposób prawidłowy dobrała oraz stosowała metody i techniki badań, a także umiejętnie posługiwała się narzędziami badawczymi. Dzięki temu weryfikacja hipotezy posiada właściwy przebieg. Na pozytywne podkreślenie zasługuje fakt, iż w procesie badawczym Doktorantka wykorzystała również metody empiryczne, co znacznie podnosi wartość i wiarygodność uzyskanych rezultatów. Badania eksploracyjne zostały bowiem przeprowadzone metodą wywiadu z liczną grupą 8 ekspertów, których wspólną cechą było uczestnictwo w opracowaniu trzech ostatnich strategii bezpieczeństwa (2007, 2014, 2020 rok). Grupa ta jest jednak bardzo enigmatyczna. Doktorantka wymieniła tylko, że byli to: profesorowie, generałowie, ex ministrowie, analitycy ds. bezpieczeństwa, czy były szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Wywiady miały charakter sformalizowany, a uzyskane wyniki zostały zaprezentowane w rozdziałach dysertacji.

Pomimo stwierdzonych mankamentów, pozytywnie oceniam zarówno umiejętności Doktorantki w zakresie organizacji i prowadzenia badań naukowych, jak i stronę metodologiczną rozprawy.

3. Ocena merytoryczna rozprawy

Rozprawa doktorska mgr Sylwii Popardy stanowi udaną próbę diagnozy polityki bezpieczeństwa państwa polskiego w odpowiedzi na wyzwania wynikające z napływem imigrantów i uchodźców do Polski w latach 2004 – 2021. Głównym celem założonym przez Doktorantkę było wskazanie wniosków i rekomendacji do prac nad następnymi Strategiami

Bezpieczeństwa Narodowego RP. Dla osiągnięcia celu dysertacji Autorka przyjęła czytelną i przejrzystą strukturę rozprawy.

We **wstępie** przedstawiono dość powierzchownie sytuację problemową, założenia metodologiczne (cel, problemy, hipoteza, metody, techniki i narzędzia badawcze, organizacja badań, ocena literatury źródłowej), a także strukturę dysertacji i zawartość poszczególnych rozdziałów.

Rozdział 1 jest rozdziałem teoretycznym, wprowadzającym do problematyki rozpatrywanej w dalszych rozdziałach dysertacji. W oparciu o poglądy różnych specjalistów w dziedzinie bezpieczeństwa zawarte w aktualnych publikacjach naukowych, Doktorantka zdefiniowała podstawowe pojęcia oraz dokonała klasyfikacji i charakterystyki różnych rodzajów bezpieczeństwa. Końcowa część rozdziału (podrozdział 1.3) została poświęcona współczesnym uwarunkowaniom bezpieczeństwa narodowego Polski, chociaż w rzeczywistości Doktorantka skupiła się głównie na zagrożeniach, pomijając inne, równie istotne czynniki.

Podobny charakter ma **rozdział 2**, w którym Doktorantka, w sposób wyczerpujący, zaprezentowała rodzaje i przyczyny migracji, główne szlaki ruchów migracyjnych w latach 2015-2021 oraz społeczne i ekonomiczne skutki migracji i imigracji, a także aktywności na rzecz przeciwdziałania negatywnym skutkom imigracji. Bazując na danych statystycznych, zawartych przede wszystkim w publikacjach Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) oraz w innych dokumentach, Autorka przedstawiła skalę migracji do Europy, w tym szczególnie do Polski, w ostatnich latach, główne kierunki napływu oraz charakterystykę strukturalną cudzoziemców. Wiele uwagi poświęciła przy tym uchodźcom i repatriantom. Szczególnie interesujące są rozważania Doktorantki dotyczące pozytywnych i negatywnych konsekwencji imigracji, zarówno dla państwa pochodzenia cudzoziemcy jak i dla kraju przyjmującego. Na pozytywne podkreślenie zasługuje wykorzystanie wyników badań eksperckich do zidentyfikowania wpływu imigracji na politykę bezpieczeństwa naszego państwa. W końcowej części tego rozdziału Doktorantka przedstawiła interesujące własne zobrazowanie wpływu najważniejszych narodowych aktów prawnych dotyczących cudzoziemców na liczbę migrantów w Polsce w latach 2004-2020. Skupiła się także na prawach i obowiązkach cudzoziemców w aspekcie regulacji prawnych Unii Europejskiej oraz Polski, a także poruszyła kwestie współpracy międzynarodowej w przeciwdziałaniu nielegalnej migracji i innych działań przestępczych.

Rozdział 3 ma charakter teoretyczno-empiryczny. Zawarto w nim wyniki badań własnych Doktorantki dotyczące głównie polityki azylowej i migracyjnej naszego państwa oraz ochrony cudzoziemców przebywających na terytorium Polski. W oparciu o dane uzyskane ze Straży Granicznej, GUS oraz Policji Doktorantka dokonała diagnozy obecnej skali zjawiska nielegalnej migracji w Polsce i w Europie. Było to dużym wyzwaniem, bowiem ze względu na nowe formy migracji oraz dynamikę i swobodny przepływ obywateli w strefie Schengen bardzo trudne, wręcz niemożliwe jest określenie rzeczywistej liczby osób, przebywających nielegalnie na terytorium Europy. Jednak moje zastrzeżenia są związane z prawie całkowitym pominięciem przez Doktorantkę kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej, który rozpoczął się w 2021 roku oraz jego wpływu na bezpieczeństwo naszego państwa.

Najwartościowszą częścią dysertacji jest **rozdział 4**, w którym Doktorantka, na podstawie danych uzyskanych w czasie wywiadów z ekspertami oraz analizy dokumentów normatywnych i literatury przedmiotu, przedstawiła wnioski i rekomendacje dotyczące polityki bezpieczeństwa państwa polskiego oraz dalszego tworzenia Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP, w tym szczególnie pożądanych zmian w kwestii migracji, szczególnie w aspekcie jej wpływu na bezpieczeństwo naszego państwa. Doktorantka dokonała tego w rezultacie wnikliwego porównania zapisów zawartych w trzech ostatnich strategiach bezpieczeństwa z roku 2007, 2014 oraz 2020.

W **zakończeniu** Doktorantka, na podstawie wniosków uzyskanych z przeprowadzonych badań, odniosła się do stopnia rozwiązania przyjętych szczegółowych pytań badawczych oraz weryfikacji głównej hipotezy. Sformułowała także wnioski ogólne oraz wskazała na potrzebę dalszego prowadzenia badań naukowych w obszarze migracji.

Uzupełnieniem treści zaprezentowanej w rozdziałach merytorycznych jest także **załącznik**, który zawiera narzędzie (scenariusz wywiadu) stosowane przez Doktorantkę w procesie badawczym.

Rozprawa jest wymiernym rezultatem wysiłków naukowych Doktorantki, stanowi spójną całość, jest poprawna pod względem metodologicznym i merytorycznym. Autorka w sposób właściwy i oryginalny rozwiązała podjęte problemy badawcze, pozytywne zweryfikowała hipotezę, a tym samym osiągnęła założony cel. Dysertacja stanowi syntetyczny materiał oparty o podstawy naukowe, a zawarte w niej wnioski i propozycje mogą być wykorzystane w celu transformacji polityki i strategii bezpieczeństwa naszego państwa, w aspekcie wyzwań i zagrożeń jakie niosą ze sobą migracje, szczególnie te, których charakter jest nielegalny. Rozprawa stanowi zatem istotny wkład w rozwój teorii i praktyki bezpieczeństwa. Treści zawarte w dysertacji mogą być także wykorzystane do prowadzenia dalszych pogłębionych badań tej problematyki. W związku z powyższym stwierdzam, że Doktorantka posiada dobry poziom wiedzy w obszarze bezpieczeństwa, a szczególnie bezpieczeństwa narodowego i jest przygotowana do prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

4. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska opracowana przez Panią mgr Sylwię Popardę pt. „Polityka bezpieczeństwa państwa a Strategie Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście napływu imigrantów w latach 2004-2021” spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki, a także w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Całość rozprawy **oceniam pozytywnie** i wnioskuję o przyjęcie dysertacji do dalszego postępowania kwalifikacyjnego oraz o **dopuszczenie Doktorantkę do jej obrony**.

Jednocześnie proszę Doktorantkę, aby w czasie obrony odniosła się do następujących problemów:

1. Proszę omówić pojęcia „główny problem badawczy” oraz „główne pytanie badawcze” oraz wskazać zasadnicze różnice między nimi.
2. Proszę dokonać szerszej charakterystyki osób uczestniczących w badaniach eksperckich.
3. Proszę omówić współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego Polski.
4. Proszę wyjaśnić zapis zawarty we wstępie na s. 9 - cyt.: „Za wskaźniki działań polityki bezpieczeństwa państwa polskiego uznałam działania, które jak wskazuje literatura przedmiotu można uznać za przejaw aktywności na rzecz przeciwdziałania”.
5. Proszę przedstawić wpływ kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej oraz związanego z wojną rosyjsko-ukraińską na bezpieczeństwo oraz na politykę bezpieczeństwa naszego państwa.

dr hab. Zdzisław POLCIKIEWICZ, prof. UMK

Zdzisław Polcikiewicz